

РЕЦЕНЗЕНЗІЯ

на дисертацію

Ярошенко Інни Вікторівни

на тему **«Розвиток відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання»**,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка,

за спеціальністю 011 Освітні/Педагогічні науки

Актуальність та інноваційність рецензованого дисертаційного дослідження Ярошенко Інни Вікторівни не викликає сумніву, оскільки воно виконане відповідно до сучасних тенденцій реформування української системи освіти *щодо пошуку, розвитку здібних і талановитих особистостей*. Обдаровані діти і молодь як інтелектуальний і творчий людський ресурс здатні забезпечити прогрес своєї країни, її економічне та соціальне благополуччя. Оскільки ознаки багатьох видів обдарованості проявляються у дошкільному дитинстві, то необхідно на цьому віковому етапі своєчасно ідентифікувати дитину як потенційно обдаровану, не пропустити сенситивні періоди для розвитку її здібностей та створити умови для самореалізації, досягнення успіхів у різних видах діяльності.

Окрім цього, *своєчасність* проведеного дисертаційного дослідження зумовлено тим, що в останні роки традиційні форми навчання зазнають трансформацій, оскільки освітня робота у сучасних реаліях часто здійснюється у дистанційному форматі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У зв'язку з цим, дистанційна освіта у спеціалізованому цифровому середовищі, починаючи з дошкільного дитинства, стає ключовим інструментом для забезпечення всебічного розвитку дитини загалом, обдарованої зокрема.

Не зважаючи на певні обмеження, дистанційне навчання є індивідуалізованим освітнім процесом і відкриває широкі можливості для доступу до освіти, зокрема дошкільної, незалежно від географічного розташування чи інших обмежень та забезпечує безперервність освітнього процесу в умовах, коли традиційні форми навчання обмежені.

Дисертаційну роботу, подану на рецензію, виконано відповідно до окреслених завдань, у повному обсязі, у встановлений термін.

Структура дисертації є продуманою й логічною, відповідає науковому апарату, засвідчує якість, логічність, цілісність виконаного дослідження, демонструє доцільність і системність проведення науково-дослідної роботи. Робота містить усі складові оформлення результатів дисертаційного дослідження, складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг – 337 сторінок, з яких 226 сторінок – основна частина, 111 сторінок – додатки. Список використаних джерел включає 188 найменувань, з яких 17 – зарубіжні праці. Дисертація містить 28 таблиць, 19 рисунків і додатки.

Назви розділів відповідають темі роботи, побудовані логічно та у взаємозв'язку. Детальне ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та науковими публікаціями Ярошенко І. В. за її темою дає підставу констатувати про достатній рівень оволодіння авторкою методологією наукової діяльності та обґрунтованість наукових положень, висновків, які мають значення для наступного розвитку сучасної педагогічної науки. Вона сприймається як цілісне і закінчене дослідження, що містить нові наукові результати. Всі розділи дисертації мають внутрішню єдність і завершеність.

Слід відзначити наявність авторської позиції щодо способу викладання матеріалу, строгої однозначності у використанні категорійно-понятійного апарату.

У *вступі* рукопису подано загальну характеристику дисертаційного дослідження, на достатньо науковому рівні обґрунтовано вибір теми та її актуальність, висвітлено зв'язок її з сучасними дослідженнями, представленими у науковій літературі. Також окреслено суперечності, на яких ґрунтується актуальність проблеми.

У *науковому апараті* дисертації чітко прослідковується дослідницький задум, який пронизує всі компоненти його структури. Коректно визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які корелюються з обраною темою, є взаємопов'язаними, вираженими й обґрунтованими. Так, *завдання*

дослідження сформульовано відповідно до мети, для досягнення якої на різних етапах наукового пошуку дисертантка використала комплекс *методів дослідження* (теоретичні, емпіричні, статистичні). Їх методологічно й дидактично правильний вибір забезпечив вірогідність одержаних наукових результатів, які викладено у розділах дисертації.

Підтримуємо сформульовані у дисертації *наукову новизну* дослідження, підтвердженням якої є те, що *вперше*:

- запропоновано та теоретично обґрунтовано інноваційну методичну модель розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання;

- уточнено сутність понять «обдарованість», «музична обдарованість дітей старшого дошкільного віку», «відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку», «дистанційне навчання», «логоритміка в умовах дистанційного навчання»;

- виокремлено та схарактеризовано дидактичні принципи розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання;

- з'ясовано педагогічні умови ефективного розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання та обґрунтовано доцільність їх використання.

Відзначимо *практичне значення* одержаних результатів, яке полягає у розробці та впровадженні інноваційної методичної моделі розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, що сприяє підвищенню якості музичного виховання у сучасних закладах дошкільної освіти.

Загалом, представлена у вступі новизна, наукова й практична значущість дисертаційного дослідження збагатила теорію і практику щодо створення розвивального середовища для дітей з проявами музичної обдарованості в умовах дистанційного навчання засобами логоритміки.

Відзначаємо належний рівень оформлення, *апробації результатів дослідження* в освітній процес 3-х закладів дошкільної освіти, що підтверджено довідками.

Кількість і повнота висвітлення основних положень і результатів наукового пошуку в публікаціях аспірантки за темою дисертації відповідає чинним вимогам, серед яких: 4 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях (3 одноосібні та 1 у співавторстві з науковим керівником) та 3 тези доповідей, представлених на міжнародних наукових конференціях.

Обґрунтування теоретичних положень і методичних пропозицій дисертаційного дослідження відповідно до поставлених завдань, є переконливим, цілісним і комплексним. Дисертантка провела дослідницьку роботу на основі вивчення та аналізу достатньої кількості наукової, науково-методичної літератури, у тому числі й зарубіжних джерел, серед якої більшість є опублікованими за декілька останніх десятиліть.

Аналіз результатів проведеного дослідження дає підстави також стверджувати, що підхід здобувачки до висвітлення основних положень вирізняється фундаментальністю, ґрунтовністю, науковим стилем і міждисциплінарністю, враховує цілісний підхід, що інтегрує низку провідних концепцій у філософії, галузі педагогіки, музичної педагогіки, дитячої психології та цифрової освіти.

Зокрема, науково-теоретичну цінність має *перший розділ*, в якому цілісно представлено результати теоретичного осмислення феномену обдарованості, розкрито психологічні особливості музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку та проаналізовано емпіричний досвід використання логоритміки в умовах дистанційного навчання. Проведене порівняльне і критичне вивчення наукових джерел дозволило дисертантці сформулювати теоретичні засади відповідно до обраної проблеми дослідження.

З метою теоретичного осмислення наукового дискурсу щодо розуміння сутності конструктів «обдарованість», «музикальність» і «музична обдарованість», «музично обдаровані діти» було проаналізовано різні підходи до пояснення цих понять, які представлені у вітчизняному і зарубіжному дискурсі.

Така дослідницька робота дозволила сформулювати авторський підхід до тлумачення термінів: *«музична обдарованість дошкільників»* як комплексу здібностей, який дозволяє дитині успішно займатися музичною діяльністю; *«музично обдарована дитина»* як особистість, яка демонструє високий рівень природних здібностей до музичної діяльності, таких як слух, ритм, пам'ять, здатність до імпровізації та творчості; *«відчуття ритму у музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку»* як багатогранну здатність, яка здійснює суттєвий вплив на різні аспекти розвитку дитини, сприяючи її гармонійному зростанню та повному розкриттю музичного потенціалу тощо.

Цінними є висновки дисертантки щодо психологічних особливостей обдарованих дітей старшого дошкільного віку, важливості цього вікового етапу для розгортання проявів обдарованості. Відзначимо, що авторка акцентує увагу на створенні сприятливого та насиченого розвивального середовища як ключового фактору успішного розвитку обдарованих дітей старшого дошкільного віку. На думку дисертантки, воно має бути адаптованим до їхніх індивідуальних потреб, інтересів і темпу розвитку, сприяючи самореалізації, творчому вираженню та гармонійному зростанню особистості.

Важливим у контексті проведеного дослідження є параграф 1.3, в якому проаналізовано емпіричний досвід використання логоритміки з метою розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку в умовах дистанційного навчання. Доведено, що для старших дошкільників логоритміка має особливе значення, оскільки цей віковий період характеризується активним формуванням мовленнєвих, моторних, музичних і соціально-емоційних компетентностей. Авторка розглядає логоритміку як інтегративний метод у музичній діяльності обдарованих дітей старшого дошкільного віку, що поєднує в собі музичні, мовленнєві та кінестетичні елементи, сприяючи гармонійному розвитку особистості. У процесі логоритмічних занять педагог здійснює комплексний розвиток дитини, використовуючи методи, спрямовані на формування психомоторних навичок.

Позитивно оцінюємо *другий розділ*, в якому представлено методику розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку

засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання. Варто відзначити, що авторка показала значення та специфіку (методичні, технічні та психологічних аспекти) впровадження дистанційного навчання в систему розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами.

Важливим теоретичним досягненням дисертантки є те, що вона окреслила низку переваг дистанційного навчання. Водночас було зацентовано на певних недоліках такого виду навчання. У роботі зацентовано на необхідності створення ефективного віртуального простору для формування музичних навичок, що може бути реалізовано шляхом упровадження інтерактивних музичних ігор, віртуальних ансамблів і платформ для спільного музикування, а також використання аудіобібліотек з різноманітними музичними творами та систем штучного інтелекту.

Привертає увагу параграф 2.3., в якому обґрунтовано методичну модель розвитку відчуття ритму музично обдарованих дошкільників засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, яка представлена схематично і змістово. Вона відображає новий підхід, ефективність якого буде підтверджено у ході експериментальної роботи.

Відзначимо структурованість і логічність розробленої методичної моделі, що поєднує чітко визначену мету, послідовно сформульовані завдання, основоположні дидактичні принципи, детально розкритий зміст, логічно вибудовані етапи впровадження та необхідні педагогічні умови, що забезпечують її ефективність, а також прогнозовані очікувані результати. При її розробці дисертантка врахувала сучасні зарубіжні підходи музичного виховання дітей, у тому числі й обдарованих.

Пропонуючи оптимальні форми та методи роботи в умовах дистанційного навчання, дисертантка враховувала його формат (синхронний і асинхронний), який зумовлює певні обмеження у роботі музичного керівника ЗДО. З огляду на необхідність гнучкої організації дистанційного заняття, було запропоновано структуру, яка включає взаємопов'язані етапи.

Логічним і обґрунтованим є *третій розділ* дисертації, в якому представлено результати експериментальної апробації методичної моделі розвитку відчуття

ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, яка охоплювала констатувальний (діагностичний), формувальний та контрольний етапи.

Зокрема, описано результати проведеного анкетування вихователів і представлено аргументовані висновки. Зокрема, встановлено, що робота з музичного виховання дітей старшого дошкільного віку під час дистанційного навчання виключно покладена на музичних керівників. Виявлені певні проблеми у структурі організації дистанційного навчання, зокрема в контексті музичного виховання, окреслено їх причини.

Також представлено результати діагностичного етапу дослідження, спрямованого на виявлення рівня розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку в умовах дистанційного навчання. Констатувальний експеримент передбачав використання комплексу емпіричних методів, розробку та наукове підтвердження критеріїв і показників тощо. Було визначено структуру розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку (емоційно-почуттєвого, когнітивно-пізнавального та творчо-результативного критеріїв) та встановлено рівні розвитку відчуття ритму у дітей старшого дошкільного віку (1 – низький, 2 – середній, 3 – високий).

Детально висвітлено етапи і зміст формувального експерименту, який передбачав упровадження системи педагогічної роботи, структурованої у три послідовні етапи: пасивно адаптаційний, активно-репродуктивний та ініціативно-творчий. На кожному з означених етапів здійснювався цілеспрямований розвиток відчуття ритму старших дошкільників, а також стимулювання їхніх творчих проявів у процесі музично-рухової діяльності.

Після завершення формувального експерименту було проведено контрольний етап з метою визначення динаміки розвитку відчуття ритму в експериментальній групі та порівняння їх з результатами контрольної групи.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального експериментів показав, що у розвитку відчуття ритму в дітей старшого дошкільного віку ЕГ відбулися більш істотні зрушення, ніж у КГ: На завершальному етапі аналізу, для порівняння результатів, було використано

критерій Пірсона (χ^2), що в поєднанні з іншими методами, гарантувало достовірність та об'єктивність отриманих результатів.

Аналіз отриманих даних, а також результати експериментального дослідження, підтвердили гіпотезу про ефективність і результативність розробленої методичної моделі розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, а також доцільність її застосування в освітньо-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

Висновки дисертаційного дослідження є продуманими і ґрунтовними, відображають логіку та проведено дослідження. Узагальнення та пропозиції дисертантки можуть стати підставою для визначення наступних досліджень у науковій освіті обдарованих дітей і молоді загалом, розвитку музичної обдарованості дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання зокрема.

Додатки, укладені авторкою, є репрезентативними, конкретизують і поглиблюють виклад матеріалу, поданого у тексті дослідження. У цьому розділі дисертації розміщено опитувальники, бланки спостережень, приклади логоритмічних вправ, рукопис авторського посібника для музичних керівників ЗДО тощо.

Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. Авторка подає коректні покликання на використані літературні джерела, кількість яких є доцільною та вони займають оптимальне місце у рукописі дисертації. Всі ідеї та наукові положення, викладені в дисертації, отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. У цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, звертаємо увагу на окремі *дискусійні положення* й висловимо деякі *побажання й зауваження* до наукової роботи:

1. Авторка обґрунтовує актуальність проблеми пошуку обдарованих дітей у контексті державної освітньої політики України, посилаючись на вітчизняні

документи, Закони України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2024, набув чинності у 2025). Було також проаналізовано Базовий компонент дошкільної освіти (2021), освітню програму для дітей від 2 до 7 років «Дитина».

Водночас в Україні формується нормативно-правове поле, в якому визначено стратегію, підходи та специфіку роботи безпосередньо із здібними й обдарованими дітьми. Також розроблені парціальні освітні програми, метою деяких з них є саме розвиток здібностей і талантів дітей дошкільного віку. На наш погляд, варто було б проаналізувати законодавчу базу та парціальні освітні програми, представити результати пошуку, зробити висновки щодо їх повноти та відповідності світовим і європейським тенденціям, зорієнтованості на створення розвивального простору для здібних і обдарованих дітей, у тому числі й музично обдарованих, починаючи з дошкільного віку.

До того ж, з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку нашої держави загалом і реформування системи освіти зокрема, варто було б проаналізувати законодавче поле ЄС стосовно роботи з здібними та обдарованими дітьми. Зокрема, доцільно було б розглянути проблему обдарованості у контексті реалізації інклюзивного підходу, оскільки обдаровані діти в європейському законодавчому полі вважаються однією з категорій осіб з особливими освітніми потребами.

Доречно було б показати можливості інтеграції та взаємопроникнення європейських і вітчизняних підходів і досвіду роботи з обдарованими дітьми загалом, музично обдарованими зокрема.

2. У I розділі представлено результати теоретичного аналізу теорій обдарованості на основі вивчення та співставлення праць відомих зарубіжних і вітчизняних дослідників. В основному думки різних учених проаналізовано, прокоментовано, зроблено висновки.

У той же час, вважаємо, що робота виграла б, якби теоретичні викладки було проілюстровано схемами, рисунками, таблицями, які б стило відобразили сутність теорій обдарованості, природу чи структуру феномену обдарованості, показали б взаємозв'язки між близькими конструктами «обдарованість», «обдарована дитина», «музична обдарованість дітей старшого дошкільного віку» тощо. У

такий спосіб дисертантка продемонструвала б здатність до теоретичного аналізу та узагальнення не лише в формі висновків, а й схематично.

Водночас відзначимо, що дисертація містить 28 таблиць, 19 рисунків та додатки, але вони представлені у II та переважно щільно подані у III розділі для ілюстрації результатів аналізу діагностичного дослідження.

3. Відповідно до першого завдання було здійснено ґрунтовний аналіз стану наукової розробки досліджуваної проблеми у теорії та практиці дошкільного музичного виховання. Серед іншого було порівняно різні підходи до ключових понять дослідження, уточнено їх сутність, виходячи з того, що в науковому дискурсі, з одного боку, зустрічаються різні наукові конструкти, з другого боку, представлено різні підходи до їх пояснення.

На наш погляд, варто було б також проаналізувати різні підходи до пояснення терміну «дитина з проявами обдарованості», який також представлено у науковому дискурсі. Ми виходимо з того, що низка дослідників вважає його більш коректним ніж «обдарована дитина» передусім стосовно дітей дошкільного віку. Також доцільно було б проаналізувати зв'язки між цими двома конструктами. Перспективною та інноваційною була б авторська пропозиція щодо пояснення терміну «дитина з проявами музичної обдарованості».

4. У другому розділі (пар 2.3) представлена методична модель розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, яка серед іншого включає 4 педагогічні умови як своєрідні «підґрунття» для розвитку музичної обдарованості дитини.

У той же час, вважаємо, що їхній опис, який подано стисло на с.125-129, є недостатнім змістово та структурно. На наш погляд, дисертаційне дослідження виграло б і авторська методика була б представлена більш переконливо, якби було більш глибоко і чіткіше пояснено сутність кожної педагогічної умови, спираючись на праці зарубіжних і вітчизняних дослідників, розкрито специфіку кожної умови, виходячи з теми дослідження.

До того ж, вважаємо, що сформульовані умови більшою мірою відображають роботу з розвитку музичної обдарованості загалом. Варто було б більш

конкретніше сформулювати вимоги, які б забезпечили ефективність розвитку музичної обдарованості дошкільників саме в умовах дистанційної освіти.

Загальний висновок. Аналіз дисертації та публікацій Ярошенко Інни Вікторівни надає підстави стверджувати, що виконане наукове дослідження на тему *«Розвиток відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання»* є завершеною науковою працею, яка містить низку нових наукових, актуальних теоретичних та значущих практичних результатів.

Дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022, а її авторка – Ярошенко Інна Вікторівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу проектування розвитку обдарованості
Інституту обдарованої дитини
НАПН України

ДЕМЧЕНКО О.П.